

การศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเจดีย์เมืองเชียงแสน The Study of the Buddhist Concepts in Chiang Sean Pagodas.

ขจรเดช หนั้วหยิน

สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

kajondej002@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้วิธีการสัมภาษณ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปสมัยเชียงแสน 2) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน 3) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการบูชาเจดีย์เมืองเชียงแสนและ 4) เพื่อวิเคราะห์พุทธจักรวาลที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ ในภาคสนาม โดยใช้วิธีทวิวิสัยการแบบผสมผสาน มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย ร่วมกับผู้ที่ทำงานและเกี่ยวข้อง ด้านโบราณคดีประวัติศาสตร์ ตัวแทนคณะสงฆ์ ประชาชนที่เป็นกลุ่มผู้ที่สนใจงานพุทธศิลปกรรมในพื้นที่ เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ รูปแบบ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียง และนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัย มาเรียบเรียงข้อมูลและเขียนงานวิจัย พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงสรุปผลเพื่อเขียนงานวิจัยให้ตรงตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดพุทธศิลปสมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบเมืองเชียงแสน เชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ในด้านสถาปัตยกรรมด้านเจดีย์นั้น มี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท และ 2) เจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา การสร้างเจดีย์เป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชา จะนำสิริมงคลมาสู่ชีวิต เจดีย์เปรียบดั่งองค์พระพุทธเจ้าเป็นศูนย์กลางจักรวาลตามคติพุทธจักรวาล มีฐานะที่เหนือกว่าพระอินทร์และจุฬาลงกรณ์ ดังนั้น รูปแบบแผนผังของวัด จึงกำหนดให้เจดีย์เป็นส่วนสำคัญของวัด เรียกว่า เจดีย์ประธาน เจดีย์ยังเทียบได้กับเขาพระสุเมรุศูนย์กลางของจักรวาล มีเขาสถูปบริภัณฑ์เป็นบริเวณล้อมรอบอยู่ 7 ชั้น มีมหาวิปัสสนา 4 อยู่รอบนอกในแนวแกนทิศหลัก การสร้างเมืองจึงนิยมให้เจดีย์ในวัดเป็นศูนย์กลางของเมือง

คำสำคัญ : เจดีย์เมืองเชียงแสน. เจดีย์ทรงระฆัง. เจดีย์ทรงปราสาท.

Abstract

This research is an in depth interview research. 1)The objective is to study the concept of Buddhist art in Chiang Saen period. 2) To study history of the Chiang Saen pagoda period. 3) To analysis Chiang Saen pagoda worship and 4) To analysis of the Buddhist universe that appears in Chiang Saen pagoda. It is a Documentary Research and Qualitative Research By using

integrated research methodology Focus on interviews and focus group meetings with people working and related to the pagoda Archeology. history Clergy representative People who are interested in Buddhist art in the area. principles. and concepts of Buddhism that appeared in Chiang Saen pagoda.

The result of research indicates that concept of Buddhist art in Chiang Saen period is an identity of Chiang Saen city. The center of artistic and cultural prosperity in the northern region of Thailand before. In terms of architecture there are 2 types of pagodas. which are 1) a castle-shaped pagoda 2) a Lanna bell-shaped pagoda. The pagoda is represented the Lord Buddha center of the universe according to Buddhist principles having a position that is superior to Phra In and Chatulokaban therefore the layout of the temple determined that the pagoda is an important part of the temple called the president pagoda is also comparable with Sumeru mountain. center of the universe there are of Sataboriphan surrounded by the outside. The city construction was old pattern traditional use to be in the center of the city.

Keywords: Chiang Saen pagoda. Bell shaped pagoda. Castle-shaped pagoda.

บทนำ

ในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้มีการกล่าวถึงศิลปะเชียงแสน ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงราย และถือได้ว่าต้นกำเนิดของศิลปะล้านนาในกาลต่อมา ดังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกำหนดขึ้น และทรงกำหนดเรียกพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปเชียงแสนยุคแรก ซึ่งเริ่มต้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ต่อมาได้มีการกำหนดเรียกเป็น “ศิลปะล้านนา” แทนคำว่า “ศิลปะเชียงแสน” (ศักดิ์สิทธิ์ สายสิงห์. 2551 :24)

ศิลปะแบบเชียงแสนยุคแรกได้รับอิทธิพลจากพุกามในพม่า ศิลปะวัตถุที่ปรากฏในพุกามส่วนมากเป็นของที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอนรรุทรมหาราช ซึ่งทรงเป็นองค์พุทธศาสนานูปถัมภ์สำคัญที่สุดของกษัตริย์พม่า ด้านสถาปัตยกรรมที่เห็นชัดว่าอิทธิพลจากสุโขทัยเจดีย์ คือสุภที่วัดพระยืน จังหวัดลำพูน สร้างด้วยอิฐล้วนแล้วฉาบปูน ซึ่งโดยมากสถาปัตยกรรมแบบเชียงแสนมักจะใช้วัตถุก่อสร้างอย่างนี้ทั้งสิ้น ด้านประติมากรรมภาพปั้นโดยมากเป็นภาพพระยานาค สิงห์ และนกยูง ซึ่งเป็นอิทธิพลของพุกาม พระยานาคและสิงห์มักปั้นไว้เพื่อเน้นทางเข้าหรือทางขึ้นบันได

ศิลปะแบบเชียงแสนยุคที่ได้รับอิทธิพลจากมอญ - อินเดีย โดยมากด้านสถาปัตยกรรมจะเป็นสุภทรงเหลี่ยมยอดเรียวยแหลมเรียกกันว่า “เจดีย์เหลี่ยม” มีปรากฏในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ภาพปั้นประติมากรรมพระพุทธรูปต่าง ๆ ต่อมาศิลปะแบบเชียงแสนในยุคที่ได้รับอิทธิพลมาจากโคตรบูรณเดิม แบบมอญ-อินเดีย

ในอาณาจักรโคตรบูรณ เช่น พระธาตุเชิงชุม เป็นต้น อีกอย่างศิลปะแบบเชียงแสนได้รับอิทธิพลจากแบบลังการาว พ.ศ. 1800 ลัทธิลังกาวงศ์ ได้แพร่หลายไปถึงอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง ทำให้ศิลปะของเชียงแสนเพิ่มขึ้นอีกแบบหนึ่ง สถูปที่สร้างในระยนี้เ็นแบบซึ่งมาจากอิทธิพลแบบลังกา สถูปลักษณะนี้มักสร้างทำฐานสูงมีลวดลายบัวซ้อนกันหลายๆ ชั้น ทั้งที่มีซุ้มและไม่มีซุ้ม และตรงซุ้มประตูเหล่านี้ทำให้เป็นทางเข้าที่มีประตูหลอกและเป็นซุ้มตั้งพระพุทธรูปก็มี สถูปแบบลังกานี้ได้แพร่หลายทั่วไปในอาณาจักรล้านนามากกว่าแบบใด บรรดาสถูปเจดีย์ต่างๆ ทางเมืองเหนือนั้นมักเรียกกันโดยสามัญว่า ธาตุ หรือพระธาตุและไม่เรียกเป็นองค์แต่เรียกเป็นดวง เช่นพระธาตุดวงนั้น หรือพระธาตุดวงนี้ และหรือ พระธาตุสองดวง เป็นต้น ซึ่งการที่เรียกว่า พระธาตุ นั้น เป็นคำเรียกที่ถูกต้องแล้วตรงตามลักษณะอย่างแท้จริง เพราะบรรดาสถูปและเจดีย์เหล่านั้นสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุมีทั้งพระบรมสารีริกธาตุ อรหันต์ธาตุ และแม้แต่ท้าว พระยามหากษัตริย์ที่สิ้นพระชนม์แล้วก็นำพระอัฐิธาตุไปบรรจุไว้ในเจดีย์หรือสถูปนั้น ๆ ซึ่งตำนานหรือประวัติแห่งการก่อสร้างก็แสดงไว้เช่นนั้น โดยเหตุนี้ชาวเมืองเหนือจึงใช้คำว่า ธาตุหรือพระธาตุ สืบมาจนปัจจุบัน แต่ในต้องขอเินาเอาคำว่า เจดีย์มาต่อท้ายคำว่าธาตุ โดยเหตุที่ เจดีย์เป็นคำที่เข้าใจกันทั่วไปในภาษาวิชาการทางโบราณคดี อันแปลได้ว่าสิ่งซึ่งยังความระลึก หรืออาจแปลได้ว่า สถานที่อันเป็นที่รวมแห่งจิตใจ ใคร่ขออธิบายคำว่าเจดีย์กับสถูปเสียด้วย สถูปกับเจดีย์มักจะเรียกรวมกันอยู่เสมอ แต่หากได้เหมือนกันไม่ สถูปเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับดิน หรือมูลดินที่กองมุนพูนขึ้นมา ซึ่งหมายถึงสถานที่ฝังศพ สถูปนั้นมีฐานะที่จะเป็นเจดีย์ได้ แต่เจดีย์บางอย่างไม่อาจจะเรียกว่าเป็นสถูปได้ รูปแบบของการสร้างธาตุเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบเจดีย์ทรงปราสาท เช่น เจดีย์ทรงปราสาทห้ายอด วัดพระธาตุสองพี่น้อง หรือที่รู้จักกัน “พระธาตุสองพี่น้อง” ตั้งอยู่ในเขตเวียงเชียงแสนน้อย หรือเวียงปึกษา พระธาตุสองพี่น้องจัดเป็นเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดในศิลปะล้านนาระยะแรก เจดีย์วัดป่าสัก เมืองเชียงแสน มีองค์ประกอบของเจดีย์ที่ต่างจากเจดีย์ทรงปราสาทห้ายอดโดยทั่วไป แต่ก็ถือว่ามีความสวยงามมากที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา

รูปแบบที่ 2 รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา เจดีย์หลวง วัดเจดีย์หลวง เมืองเชียงแสน เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงแสน รูปแบบจัดอยู่ในระฆังแบบล้านนาโดยเฉพาะส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นชุดฐานบัว 3 ฐานซ้อนกัน อยู่ในแปดเหลี่ยมที่น่าจะเป็นการพัฒนาในราวพุทธศตวรรษที่ 21 แล้ว

การศึกษาเจดีย์เมืองเชียงแสนมีการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากแต่ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยมีได้ใช้กรอบแนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการทำควาเ้าใจงานพุทธศิลปกรรมนั้น ทั้ง ๆ ที่งานเหล่านั้นสร้างขึ้นในบริบทของพุทธศาสนาโดยตรงแทบทั้งสิ้น การทำความเข้าใจงานเจดีย์ด้วยกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นความจำเป็นเพราะงานเหล่านั้นล้วนสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนา และมีเป้าหมายหลักในการสร้างเพื่ออุทิศแก่พระพุทธศาสนา

ในการวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมสมัยเชียงแสน ประวัติความเป็นมาของเจดีย์เมืองเชียงแสน อันปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมจำนวนมาก และเป็นช่วงที่พุทธศาสนาลัทธิเถรวาทลังกาวงศ์มีบทบาทสูงก่อนการรับวัฒนธรรมตะวันตก นอกจากนั้นจะได้ศึกษาถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียง

เสนออย่างไรบ้าง อันทำให้ได้องค์ความรู้ทางวิชาการของพุทธศิลปกรรมในสังคมไทยในด้านที่ยังไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการบูชาเจดีย์เมืองเชียงแสน
4. เพื่อวิเคราะห์พุทธจักรวาลที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเจดีย์เมืองเชียงแสน” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ที่ทำงานและเกี่ยวข้องกับเจดีย์ ด้านโบราณคดีประวัติศาสตร์ ตัวแทนคณะสงฆ์ ประชาชนที่เป็นกลุ่มผู้ที่สนใจงานพุทธศิลปกรรมในพื้นที่ เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ รูปแบบ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน จำนวน 25 รูป/ท่าน และนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัย มาเรียบเรียงข้อมูลและเขียนงานวิจัย พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวិเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาเรื่องพุทธจักรวาลวิทยาโดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญได้แก่

1) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ การประชุม (Focus Group) กับผู้เกี่ยวข้องในการให้ความรู้เรื่องเจดีย์เมืองเชียงแสน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน ประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

2) การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน นักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงแนวคิด แนวคิดพุทธศิลปะสมัยเชียงแสน ประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) สำหรับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้องเจดีย์เมืองเชียงแสน และนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวคิดทาง

พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสนไปสร้างสรรค์ในงานพุทธศิลป์กรรมเพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

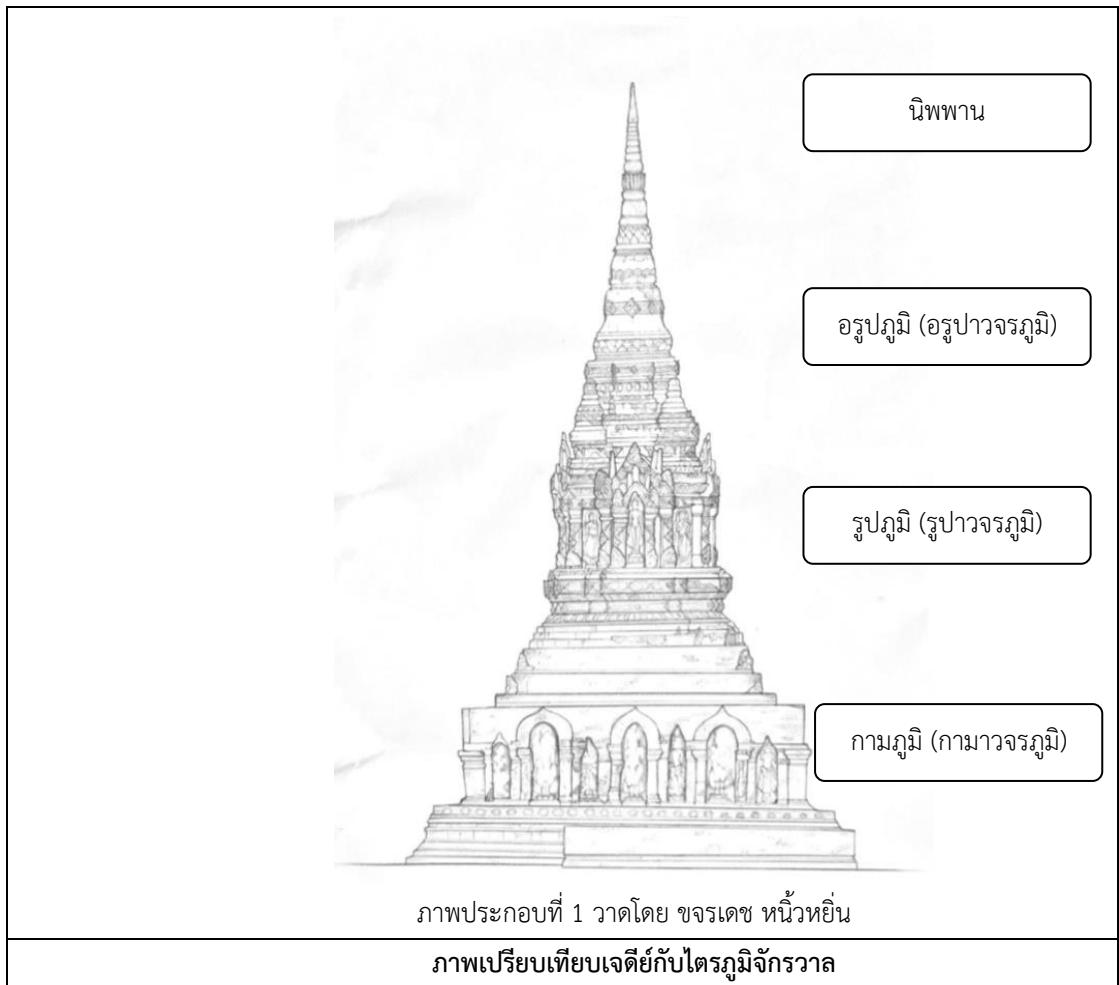
ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิดพุทธศิลป์สมัยเชียงแสน ทั้งในส่วนของประวัติเมืองเชียงแสนสังเขป เพื่อจะได้ศึกษาถึงแนวคิดพุทธศิลป์สมัยเชียงแสน จากนั้นผู้ศึกษาได้ขยายความหมายของเจดีย์ ความสำคัญของเจดีย์ องค์ประกอบของเจดีย์ ประวัติความเป็นมาของเจดีย์ในประเทศไทยและในเมืองเชียงแสน กล่าวถึงการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนมีรูปแบบ 2 แบบด้วยกันคือ เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท และเจดีย์รูปแบบทรงระฆัง และได้ศึกษาถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน ตั้งแต่คตินิยมการสร้างวัดครั้งพุทธกาลกับการสร้างวัดในเมืองเชียงแสน เพราะการสร้างวัดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างเจดีย์ เพราะวัดได้มีการวางแผนผัง กำหนดขอบเขตว่าเขตพุทธาวาสได้กำหนดให้มีเจดีย์เป็นองค์ประธานของวัด จากนั้นได้วิเคราะห์ถึงคติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาและการสร้างเจดีย์ที่ให้ทานเข้าเจดีย์ไปด้วย อีกประการหนึ่ง ได้วิเคราะห์ถึงความศรัทธาและการบูชาเจดีย์ของเมืองเชียงแสนที่เป็นฐานคิดในการสร้างเจดีย์ และในส่วนท้ายผู้ศึกษาได้วิเคราะห์การตีความหมายในงานเจดีย์ โดยอาศัยแนวคิดจักรวาลคติในพระพุทธศาสนา กำหนดแผนผังวัดตำแหน่งเจดีย์ เปรียบเทียบเจดีย์ดังพระสุเมรุที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลคติ วิเคราะห์แนวคิดพระพุทธเจ้าอยู่เหนือจักรวาลคติเหนือพระอินทร์และจุฬาลงกต นอกจากนั้นยังได้วิเคราะห์ถึงอิทธิพลภูมิจักรวาลต่องานสถาปัตยกรรมเจดีย์เมืองเชียงแสน รวมไปถึงอิทธิพลของเจดีย์ที่มีสังคมเมืองเชียงแสน

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในเจดีย์เมืองเชียงแสน” พบว่าในส่วนของประวัติเจดีย์เมืองเชียงแสนแต่ละพื้นที่นั้น ปรากฏมีแนวคิดทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยา แนวคิดการบูชาในพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเจดีย์ พร้อมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเจดีย์ ผู้ศึกษาจึงได้เลือกทำการจัดสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group) สัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลในพื้นที่ที่เชื่อว่าจะเป็นผู้ที่สามารถอธิบาย หรือมีความน่าเชื่อถือในการที่จะเป็นผู้ที่ถ่ายทอดถึงประวัติ ความคิดความเชื่อต่าง ๆ ในฐานะเป็นตัวแทนของชาวพุทธในพื้นที่นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การสัมภาษณ์เจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสในวัดมีพระจำพรรษาจำนวน 4 วัด นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้มีความรู้ด้านพุทธศิลป์ - พุทธศาสตร์ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์เป็นต้น ส่วนในเรื่องของประเพณีพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนั้นผู้ศึกษาก็ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่ด้วยตนเอง พร้อมทั้งได้บันทึกและจดรายละเอียดต่าง ๆ รวมถึงสอบถามผู้รู้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ ทั้งในส่วนของเจดีย์วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระบวช วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดผาขาวบ้าน วัดปราสาทคุ่ม วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ตันแก้ว เจดีย์ทั้ง 8 แห่งนี้ แบ่งออกเป็นวัดร้าง 4 แห่ง ได้แก่ วัดปราสาทคุ่ม วัดพระบวช วัดป่าสัก วัดอาทิตย์ตันแก้ว และวัดที่มีภิกษุ

จำพรรษา 4 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดผ้าขาวป่าน และวัดพระธาตุสองพี่น้อง น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัดที่มีภิกษุจำพรรษา การขับเคลื่อนอย่างมีนัยยะสำคัญภายในวัดอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมไม่ ว่า ประเพณีขึ้นพระธาตุ ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีสวนมนต์รอบพระธาตุ กิจกรรมห่มผ้าพระธาตุ ซึ่งกิจกรรม เหล่านี้ถือเป็นการบูชาพระธาตุ ที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ ให้ความสงบสุขร่มเย็นต่อผู้ศรัทธาเคารพเลื่อมใส ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูธีรสุตพจน์ (สง่า ไชยวงศ์) พบว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อ สร้างงานพุทธศิลปกรรม เพราะเป็นการแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ ด้วยการหลอมรวมกับ ความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น ก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ศรัทธาเฉพาะถิ่น มั่นคงในภูมิปัญญาดั้งเดิมส่งเสริมศรัทธาภูมิ ปัญญาใหม่ สร้างงานพุทธศิลปกรรมให้เป็นสื่อผสม นำจิตวิญญาณเข้าถึงพระรัตนตรัยด้วยการไหว้พระธาตุประจำปี เกิด จนกว่าจะเข้าถึงพระนิพพานและอัตลักษณ์ศรัทธาอันเองส่งผลให้เกิดการสร้างงานพุทธศิลป์ขึ้นมากมาย กลายเป็นต้นน้ำสายธารแห่งสติปัญญาสร้างความชุ่มเย็นให้กับผู้คน ทั้งก่อเกิดวัฒนธรรมที่งดงามหลากหลาย ตรงกันข้ามกับวัดร้างทั้ง 4 แห่ง เจดีย์แม้จะมีการซ่อมแซมอยู่บ้าง มีการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือแม้จัดกิจกรรม ต่าง ๆ แต่กระนั้น “เจดีย์” ก็ไม่สามารถสื่อให้เข้าถึงแก่นแท้และความสำคัญของเจดีย์ได้เลย เพราะความหมายที่ แท้จริงของเจดีย์ได้ถูกแปรเปลี่ยนไปในเชิงทุนพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาบุญนำ ปรุกโกโม (คนหมั่น) พบว่า เจดีย์มีความสำคัญต่อชาวพุทธหลายประการ เป็นองค์ประกอบและเอกลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นเครื่องมือขัดเกลาทางสังคมส่งเสริมให้มีการ

ปฏิบัติธรรม เป็นสิ่งที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและเป็นเครื่องเชื่อมประชาชนในภูมิเป็นหนึ่งเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การบูชาเจดีย์ได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อพระพุทธศาสนา เพราะจุดมุ่งหมายของการบูชาได้แปรเปลี่ยนไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับการบูชาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา จากการศึกษายังพบอีกว่า ชาวเชียงใหม่มีความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้กราบสักการบูชา ซึ่งมีคติเชื่อว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ มีงานวิจัยของพระครูวิมลศิลปะกิจ พบว่า ชาวเชียงใหม่นิยมสร้างเจดีย์ เพราะเจดีย์นั้นเปรียบดังพระพุทธเจ้าใช้ประทับอยู่ ส่วนพระวิหารนั้นเปรียบได้กับเป็นที่รับรองผู้มาเข้าเฝ้าเพื่อฟังธรรม ซึ่งจัดสร้างไว้ด้านหน้าที่ประทับของพระองค์เพื่อความสะดวก นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การสร้างเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มี

ความสุขร่วมเย็น และเป็นการรักษานูรักษ สืบสานศิลปะไว้อีกด้วย เช่น การสร้างเจดีย์วัดป่าสัก ถือเป็นเจดีย์ที่มีความสวยงามที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะล้านนา

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวคิดพุทธศิลป์สมัยเชียงแสน

แนวคิดพุทธศิลป์สมัยเชียงแสนนั้น เป็นศิลปะแบบตัวเอง คือเป็นแบบของชาวพื้นเมืองเชียงแสน ถึงแม้บางครั้งเชียงแสนจะเคยตกไปอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าบ้าง ตามพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงพระยาหลวงจักราช มีเชื้อสายสืบราชย์สมบัติต่อมาถึงพญามังราย ก่อนย้ายราชธานีจากเวียงหิรัญนครเงินยางมาตั้งที่เมืองเชียงรายพุทธศิลป์เชียงแสนมีมาก่อนพญามังรายสร้างเมืองเชียงแสน การกำหนดศิลปะคงมาจากการตั้งเมืองเชียงแสนเป็นตัวกำหนด เมืองเชียงแสนน่าเชื่อว่าเป็นเมืองที่รุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเขตภาคเหนือของไทยมาก่อน ดังปรากฏว่าพบวัดโบราณถึง 141 วัด

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับกษัตริย์มีอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ละรัชสมัยจะมีการสร้างศาสนสถานเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงถึงความเลื่อมใส และแสดงถึงอำนาจในรัชกาลนั้น ๆ รวมถึงเหล่าบรรดาขุนนางอำมาตย์พ่อค้า ประชาชน ที่พอจะมีปัจจัยได้ร่วมกันสร้างสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ บางแห่งก็มีหลักฐานชัดเจนถึงวันเวลาการสร้าง แต่บางแห่งไม่ได้ถึงบันทึกหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ที่เหลือเพียงร่องรอยอดีตที่ยังปรากฏในรูปแบบ สถาปัตยกรรมลวดลาย ที่ได้รับความนิยมตามยุคสมัย

ในด้านสถาปัตยกรรมเชียงแสนเฉพาะพระเจดีย์นั้น จะมีรูปแบบเป็น 2 แบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์รูปแบบทรงปราสาท เจดีย์รูปแบบนี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดีตอนปลาย และระยะแรกของล้านนา แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นั้นส่วนใหญ่เป็นเจดีย์ทรงปราสาทยอดหรือปราสาทห้ายอด มีลักษณะเฉพาะ คือเป็นปราสาทยอดเดี่ยว อาจมีที่มาจากตำนานต่าง ๆ เช่น เจดีย์วัดป่าสัก 2) เจดีย์รูปแบบทรงระฆัง เจดีย์รูปแบบนี้ถือได้ว่า เป็นสัญลักษณ์ของสถาปัตยกรรม พบโดยทั่วไปเกือบทุกยุคสมัย น่าจะเกิดราวต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และเป็นที่ยอมรับนิยมเรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 ในยุคทองของล้านนาที่พบอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งความสำคัญของรูปแบบคงได้รับอิทธิพลจากพระธาตุหริภุญชัยที่เป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่ง จึงกลายเป็นเจดีย์ที่แพร่หลายและเป็นแม่แบบให้กับเจดีย์ในล้านนาสืบต่อมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งน่าจะปรากฏอย่างมากในช่วงพุทธ-ศตวรรษที่ 21 เพราะเป็นระยะรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรล้านนาและเกิดความหลากหลายทางด้านรูปแบบศิลปกรรม

ในด้านประติมากรรมเชียงแสน โดยเฉพาะพระพุทธรูปสิ่งหนึ่ง ที่มีวิวัฒนาการจนถึงพระพุทธรูปสิ่ง 3 หรือ สิ่ง 4 ในยุคปัจจุบัน พระพุทธรูปพระสิงห์หนึ่งมีเอกลักษณ์พระพุทธรูปขี้นั่งสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม ทรงแยมพระโอษฐ์ขมวดพระเกศาใหญ่มาก เหนืออุษณิษะเป็นตุ้มกลมหรือคล้ายดอกบัวตูมตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม พระอุระนูนชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน เป็นต้น

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประวัติความเป็นมาเจดีย์สมัยเชียงแสน

ความหมายของ คำว่า “เจดีย์” และ “สถูป” บางครั้งใช้พร้อมกันว่า “สถูปเจดีย์” หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า พระอริยสาวก ปุ-ชนียวัตถุทางศาสนา หรือแม้แต่อัฐิของบรรพบุรุษบุคคลสำคัญ

อย่างไรก็ตาม เจดีย์มีความหมายที่กว้างกว่า เพราะเจดีย์มีความหมายเป็นสถานที่เคารพของ ประชาชนทั่วไป และนิยมเรียกเจดีย์มากกว่าสถูป “เจดีย์” ในพระพุทธศาสนานั้นมี 4 ประเภทด้วยกัน ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทศิกเจดีย์ ส่วนธาตุเจดีย์นั้นมีความหมายถึง สิ่งก่อสร้างสำหรับบรรจุสิ่งที่ควรเคารพมีพระ ธาตุหรืออัฐิ จะเป็นหลุมฝังศพหรือสถูปเนินดินเหนือหลุมฝังศพ ที่มีความหมายถึงสถานที่ควรเคารพบูชา มีวิหาร อาราม ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ความสำคัญของเจดีย์นั้น พุทธศาสนิกชนทั่วไป ต่างให้ความสำคัญหมายถึงสถานที่บรรจุพระบรม สารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการสร้างเจดีย์และคติการบูชาเจดีย์ ซึ่งนับเป็นประเพณีที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้มีความเชื่อว่า ผู้ที่เคารพนับถือเจดีย์จะเกิดความเป็นสิริมงคลต่อ ชีวิต มีวัฒนธรรมความสามัคคีในชุมชน อีกประการหนึ่ง ในวัฒนธรรมทางล้านนานิยมเรียกเจดีย์ว่า พระธาตุ ทั้งนี้ ความหมายของพระธาตุนี้มีลักษณะที่บ่งชี้ชัดถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ดังนั้น การสร้างพระธาตุเจดีย์ จึงมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในอดีตกษัตริย์ผู้เป็นธรรมราชามีส่วนสำคัญต่อการสร้างเจดีย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็น บทบาททั้งหน้าที่ของชาวพุทธในการบำรุงพระพุทธศาสนาและหน้าที่ของกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองให้อยู่เป็น สุขด้วยการอาศัยศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดความสงบสุขอย่างมั่นคง

ส่วนแนวคิดเรื่องการสร้างพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนานี้ ปรากฏแรกเริ่มในมหา-ปรินิพพานสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะสร้างพระสถูปเจดีย์ของพระองค์ไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่งเหมือนดังที่ ปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ ต่อจากนั้นพระพุทธองค์จึงได้ทรงแสดงถึงเรื่อง อนุสารบุคคล คือบุคคล ที่ควรสร้างสถูปถวายว่ามี มีพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอนุสารบุคคล เป็นต้น

เจดีย์สมัยเชียงแสนล้านนา มีปรากฏมากอยู่ในอาณาจักรล้านนา ลักษณะการสร้างเป็นหลายยุคตาม เรื่องพงศาวดาร ได้รับพระพุทธศาสนาจากอินเดีย เช่น เจดีย์วัดเจ็ดยอดเชียงใหม่ ได้รับอิทธิพลจากพุทธคยามาสร้าง เป็นแต่ย่อสัดส่วนให้เล็กลง อย่างไรก็ตามในการสร้างนั้นจะสร้างในเมื่อรับลัทธิลังกาวงศ์มาแล้ว เจดีย์ที่สร้างในสมัยนี้ จะเป็นการเอาแบบอย่างลังกา จากการสำรวจศิลปะเก่าแก่ที่เมืองเชียงแสน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณเมืองเก่า สถูปแบบเชียงแสนตอนต้น น่าจะเป็นเจดีย์วัดป่าสัก ซึ่งมีฐานสี่เหลี่ยมเป็นชั้น และมีห้องสี่เหลี่ยมข้างบน มีซุ้มจระนำ สี่ทิศ ข้างใต้ตรงฐานเจาะช่องเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเรียงเป็นแถว โดยวิวัฒนาการมาจากเจดีย์แบบละโว้หรือ แบบทวารวดีต่อนั้น เหนือเรือนธาตุคือห้องสี่เหลี่ยม มีสี่ซุ้มขึ้นไป มีเจดีย์หรือแบบยอดมณฑป คล้ายเจดีย์เชียงยัน หรือเจดีย์แม่ครัวที่ข้างวัดพระธาตุหริภุญไชย อันเป็นแบบมณฑปที่ศิลปะศรีวิชัยแถบใต้หรือพุกามส่งให้สุโขทัย และ หริภุญไชย

รูปแบบเจดีย์เมืองเชียงแสนมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) เจดีย์ทรงระฆังหรือทรงกลม เป็นเจดีย์ที่มีเรือน ธาตุ เป็นรูปทรงกลมคล้าย องค์ระฆังคว่ำ ซึ่งต้นกำเนิดและพัฒนานั้นสันนิษฐานว่ามาจากเจดีย์สามัญ ที่ประเทศ

อินเดีย ซึ่งในประเทศอินเดียเรียกเจดีย์รูปครึ่งวงกลม ว่า อัมตะ หรือ ครรภาะ ซึ่งหมายถึงศูนย์กลางจักรวาล สอดคล้องกับคติความเชื่อในเรื่องจักรวาล และเขาพระสุเมรุ นั่นเอง เช่น วัดพระธาตุเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ 2) เจดีย์ทรงปราสาท โดยความหมายคืออาคารซ้อนชั้นสำหรับกษัตริย์ สามารถเป็นได้ทั้งอาคารพักอาศัย และเจดีย์ ลักษณะเด่นที่ส่วนเรือนธาตุประดิษฐานพระพุทธรูป มีการซ้อนชั้นในแนวตั้งหลายลักษณะ เช่น วัดพระธาตุสองพี่น้อง วัดป่าสัก จากรูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนนี้ ยังสามารถกล่าวถึงอายุของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่ดินแดนเชียงแสนนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะการสร้างเจดีย์ย่อมมีนัยยะถึงการอุทิศให้กับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ด้วยการอาศัยศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา ทำบุญให้ทานแก่พระพุทธศาสนา

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การวิเคราะห์แนวคิดการบูชาเจดีย์เมืองเชียงแสน

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน ผู้ศึกษาได้นำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์ เริ่มด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างวัดครั้งพุทธกาลและการสร้างวัดในเมืองเชียงแสน องค์ประกอบสำคัญภายในวัดเมืองเชียงแสนประกอบด้วย 1) เขตพุทธาวาส 2) เขตสังฆาวาส เฉพาะเขตพุทธาวาสที่ต้องการสร้างให้เป็น “มณฑลอันศักดิ์สิทธิ์” เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงคำสอนทางศาสนา ด้วยการผ่านกระบวนการตีความเชิงความหมายและสัญลักษณ์ที่อยู่ภายในวัด เช่น เจดีย์ วิหาร โบสถ์ เป็นต้น ในแผนผังการสร้างวัดของล้านนา เจดีย์ถือว่าเป็นองค์ประธานหลักในวัดที่มีความสำคัญ

คติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน แนวคิดการสร้างเจดีย์ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลส่งผลต่อการก่อสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน กล่าวถึงการสร้างเจดีย์นั้น เริ่มต้นด้วยการก่อสร้างเป็นลักษณะเนินดิน กลายเป็นสฐูป ต่อมาเมื่อเวลาผ่านไป การก่อสร้างต้องอาศัยวัสดุ องค์ประกอบของเจดีย์จะต้องมีความแข็งแรงมากขึ้น พร้อมกับมีการมีประดับตกแต่งอย่างวิจิตร ด้วยมีความมุ่งหมายเพื่อระลึกถึงบุคคลสำคัญที่ควรเคารพมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ประการสำคัญอย่างเห็นได้ชัดในการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสน การสร้างวัดพร้อมกับการสร้างเจดีย์นั้น ยังต้องมีการทานชาเจดีย์หรือผู้ดูแลรักษาไปด้วย เพื่อจะได้เป็นผู้อุปฐากพระสงฆ์และดูแลอาคารสถานที่ภายในเขตวัด

ความศรัทธาต่อคติการสร้างเจดีย์เมืองเชียงแสนนั้น ในอดีตจะพบว่า เมืองเชียงแสนจะมีวัดถึง 141 วัด และองค์ประกอบสำคัญของวัดก็คือเจดีย์ประธาน ชาวเชียงแสนมีความศรัทธาและหลักปฏิบัติต่อพุทธสถานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพระธาตุเจดีย์ ด้วยเชื่อว่าการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุเป็นการนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุไว้กราบสักการบูชา ซึ่งมีคติเชื่อว่าเจดีย์นั้นเปรียบเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า และการสร้างเจดีย์จะทำให้มีอายุยืน มีความสุขร่มเย็น

การบูชาเจดีย์เมืองเชียงแสนเกิดขึ้นจากการสร้างเจดีย์ นั้นหมายถึงวิธีการปฏิบัติต่อเจดีย์นั้น ทั้งนี้รูปแบบและวิธีการยังคงต้องมีความแตกต่างกันไป แต่ในเมืองเชียงแสนได้ยึดถือปฏิบัติในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง และวัดผ้าขาวบ้าน ได้มีพิธีบูชาพระธาตุเจดีย์นั้น ได้กำหนดพิธีการบูชาไว้ประเพณีสงฆ์ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เหนือ และเดือน 8 เหนือ ตามลำดับของทุกปี โดยมีการสงฆ์พระธาตุห่มผ้าพระธาตุ จะมีประธานสงฆ์ และประธานฝ่ายฆราวาส

สรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 วิเคราะห์พุทธจักรวาลที่ปรากฏในเจดีย์เมืองเชียงแสน

การตีความหมายในงานเจดีย์เมืองเชียงแสน : การจำลองสัญลักษณ์ แนวคิดเรื่องจักรวาลคติในการวางผังวัด ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ความเชื่อมีต่อลังกา การวางผังวัดแบบจักรวาลคติคือการวางรูปแบบอาคารศาสนสถานที่มีการจัดวางเรื่องทิศและตำแหน่ง จากฐานคติจักรวาล การจำลองจักรวาลให้เกิดขึ้นในชุมชน กล่าวคือการกำหนดพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรม เมื่อมีการสร้างวัดขึ้นฐานคตินี้ได้กำหนดแผนผังพุทธาวาสจะกำหนดให้เจดีย์เป็นศูนย์กลางของวัด แม้รูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงแสนจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ก็มีรูปแบบที่ยึดเจดีย์เป็นศูนย์กลางที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

แนวคิดเจดีย์การจำลองพระสุเมรุศูนย์กลางของจักรวาล เขาพระสุเมรุ คือฐานสำคัญของผู้คนในสังคมการสร้างคติจำลองตามคติจักรวาลจะปรากฏว่า เจดีย์คือการตีความจำลองจักรวาล ทศนคติของคนไทยมีความเชื่อภูเขาศักดิ์สิทธิ์ มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของโลกที่เป็นโลกในจินตนาการ ความเชื่อนี้ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ว่า ตนมิลิทธิ์ หน้าที่ และจะต้องมีท่าปฏิบัติกับสิ่งรอบตัวอย่างไร ทั้งธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต บุคคลสัตว์ เพราะโลกที่เป็นศูนย์กลาง คือเขาพระสุเมรุ จำลองด้วยการใช้เจดีย์เป็นตัวแทน ยึดถือเป็นโลกอันศักดิ์สิทธิ์

จากแนวคิดศูนย์กลางจักรวาลแล้ว ส่งผลต่อแนวคิดการสร้างเมืองให้เป็นศูนย์กลางโดยการนำวัดเป็นศูนย์กลาง เมืองเชียงแสนจะปรากฏคือวัดพระธาตุเจดีย์หลวง แนวคิดการสร้างมหาธาตุกลางเมืองเป็นประเพณีที่ได้รับจากฝ่ายพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่สมัยทวารวดี การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของเมือง เพื่อให้เป็นหลักของบ้านเมือง คติของการสร้างวัดสำคัญขึ้นเป็นศูนย์กลางเมืองต่างเรียกอีกอย่างว่า “วัดมหาธาตุ”

การตีความองค์ประกอบสำคัญของวัด คือเจดีย์ เทียบเขาสุเมรุ จะพบว่า แนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะเหนือพระอินทร์ ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพระอินทร์ในคัมภีร์ทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา พระอินทร์จะมีปรากฏด้วยคำว่า “ท้าวสักกะ” “ท้าวสักกะเทวราช” “พระอินทร์” ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้ยกฐานะของพระพุทธเจ้าอยู่เหนือพระอินทร์ กับแนวคิดพระพุทธเจ้าในฐานะอยู่เหนือจุลโลกบาล หรือมหาราชทั้ง 4 หรือท้าวจาดุมหาราช มีที่อยู่สวรรค์ชั้นจาดุมหาราช กล่าวได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด มีหน้าที่ดูแลรักษาโลกทั้ง 4 ทิศ ท้าว จตุโลกบาลก็ได้ประกาศยอมตนเป็นพุทธสาวกและพร้อมจะปกป้องพระพุทธศาสนา

References

- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2536). การพัฒนาประเทศไทย: แนวคิดและทิศทาง. กรุงเทพมหานคร :
- ประเวศ วะสี. (2542) ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
- พรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา. (2555). การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม. ปีที่ 8. ฉบับที่ 1 : 323.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

วุฒิชิต สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ. (2559). รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. ปีที่ 21 ฉบับที่ 3. กันยายน - ธันวาคม : 167.

ศราววุฒิ ใจอดทน.(2559).แนวทางการพัฒนากายภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชสีมา.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2548). กระบวนการโบราณคดีชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน. **ภาควิชาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2548). **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. นนทบุรี : ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. (2558). **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่น จันทร์ จำกัด

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). **ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่าเล่มที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองเก่าในประเทศไทย**. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (เอกสารอันสำเนา).

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). **พுகาม : เส้นทางสู่มรดกโลก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สิทธิชัย ต้นศรีสกุล. (2550). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม

สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ. (2556). **ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

สุมาลี สันติพลวุฒิและคณะ. (2545). **แนวทางในการวางแผนระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนกรณีศึกษาตำบลเขาสามยอดและตำบลขอนแก่น**. รายงานการวิจัยภายใต้โครงการจัดตั้งวิทยาเขตลพบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.

สุวิภา จำปาวัลย์และฉันทยา พรหมบุรณย์. (2558). แนวทางการพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในตำบลบ้านเรือนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสรี พงศ์พิศ. บรรณาธิการ. (2542) เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

เสาวลักษณ์ สมสุข (2550). ศึกษาการฟื้นฟูชุมชน : ยุทธศาสตร์การสร้างทุนในสังคม กรณีศึกษาตำบลต้นแบบอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

Cerne. Michael and others. Putting People First : Sociological Variables in Development Projects. Baltimore : The Johns Hopkins University Press. 1991.

DuBrin. A. J. (1994). Essentials of management. New York. NY: South-Western College. (1995). Leadership: Research findings. practice. and skills. Boston: Houghton Mifflin.

Dessler. G. (2004). Management. principles and practices for tomorrow's leaders. New Jersey: Pearson Education.

Kinichi. A.. & Kreitner. R. (2003). Organizational behavior (5th ed.). Boston Burt Ridge. IL: McGraw Hill Irwin.

Mescon. M. A.. & Khedouri. F. (1985). Management. individual and organizational effectiveness (2nd ed.). New York: Harper & Row.

Robbins. S. P.. Bergman. R.. & Stagg. I. & Coulter. M. (2006). Management (4th ed.). Australia: Pearson Education Australia.

UN Documents: 1987. Gathering a Body of Global Agreements has been compiled by the NGO Committee on Education of the Conference of NGOs from United Nations (<http://www.stou.ac.th/สืบเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2559>)